

กิจกรรมที่ 1.2.1

ตำราหลักหรือตำรามาตรฐานสำหรับใช้ในการเรียนการสอน หรือค้นคว้าเพิ่มเติมสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทย ในที่นี้จะขอกล่าวตำราที่สำคัญที่ผู้เขียนพอจะรวบรวมได้ 20 เล่ม ได้แก่ต่อไปนี้

แนวตอบกิจกรรมที่ 1.2.1

ตำราหลักหรือตำรามาตรฐานสำหรับใช้ในการเรียนการสอน ได้แก่

1. ตำราพระโอสถพระนารายณ์
2. ตำราพระโอสถครั้งรัชกาลที่ 2
3. จารึกตำราวัชรราชโอรสอารามราชวรวิหาร
4. ตำรายาศิลาจารึกในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์)
5. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวงรัชกาลที่ 5
6. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ ฉบับพระยาพิศณุประสาทาเวช
7. ตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ฉบับหลวง โดยกระทรวงสาธารณสุข
8. เวชศาสตร์วิวัฒนาการ
9. เวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป
10. ตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ของ รร. แพทย์แผนโบราณวัดพระเชตุพนฯ
11. ตำราการแพทย์ไทยเดิม (แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์) ฉบับอนุรักษ์
12. ตำราการแพทย์ไทยเดิม (แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์) ฉบับพัฒนา ตอนที่ 1
13. ตำราการแพทย์ไทยเดิม (แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์) ฉบับพัฒนา ตอนที่ 2
14. ตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ภูมิปัญญาทางการแพทย์และมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ
15. ตำราหมอป่าประจำบ้าน เรียบเรียงโดยพระยาแพทย์พงศาวิสุทธาธิบดี (สุน สุนทรเวช)
16. ตำราแพทย์ค่ายบาล เรียบเรียงโดยพระยาแพทย์พงศาวิสุทธาธิบดี
17. คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เรียบเรียงโดยขุนโสภิตบรรณลักษณะ (อำพัน กิตติขจร)
18. อายุรเวทศึกษา ของขุนนิเทศสุขกิจ (ณรัตน์ ทุมขุศรี)
19. ตำราสรรพคุณยา กรมหลวงวงศาธิราชสนิท และตำรายา พระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์
20. วิธีตรวจโรคและแพทย์พิทยาสงเคราะห์ เรียบเรียงโดยขุน โสธาพิทักษ์แพทย์โบราณชั้น 1

(แทน ประทีปจิตติ) พ.ศ. 2473

เรื่องที่ 1.2.2

คัมภีร์แพทย์แผนไทย

คัมภีร์แพทย์แผนไทยมักจะรวบรวมอยู่ในตำราการแพทย์แผนไทย ที่กล่าวไว้ใน เรื่อง ตำราการแพทย์แผนไทย รายละเอียดเกี่ยวกับคัมภีร์แพทย์แผนไทยที่ควรจะศึกษาเป็นพื้นฐาน ดังนี้

1. คัมภีร์สมุฏฐานวินิจฉัย กล่าวถึง กองพิภคสมุฏฐาน 4 สมุฏฐานธาตุทั้ง 4 กองจุลสมุฏฐาน สมุฏฐานจุล 3 สมุฏฐานจุล 6 กองสมุฏฐาน กาลสมุฏฐาน สมุฏฐานวิธี โดยพิเศษตามสุริยะคติ และพิภคโอสถ
2. คัมภีร์โรคนิทาน กล่าวถึงบุคลลดายโดยโบราณโรค และบัจจุบันโรค ว่าด้วยธาตุทั้ง 4 ขาดและเหลือ ว่าด้วยธาตุทั้ง 4 พิจารณาดูและยาแก้ ว่าด้วยธาตุทั้ง 4 แดกหรือพิการและยาแก้
3. คัมภีร์ธาตุวิภังค์ กล่าวถึงธาตุทั้ง 4 ขาดและเหลือ ว่าด้วยธาตุทั้ง 4 พิจารณาดูและยาแก้ ว่าด้วยธาตุทั้ง 4 พิจารณายาแก้ ว่าด้วยรสา 4 รสและการเก็บยาตามฤดูกาล 3
4. คัมภีร์ธาตุวิวัฒน์ กล่าวถึงจรรยากล่าวสอนแพทย์ ธาตุทั้ง 4 พิจารณาดู 3 เกิดโรคและยาแก้ ธาตุ 4 เกิดโรคและยาแก้ ธาตุ 4 วิชาส ธาตุทั้ง 4 เป็นตรีโทษ ธาตุทั้ง 4 ไม่บริบูรณ์และยาแก้ มูลของโรค 3 ประการ กล่าวด้วยไทย 2 และไทย 3 ระคนกัน โรคจะบังเกิดด้วยเหตุ 6 ประการ โทษห้ามสู้อยู่ทั้งวัน 11 ประการกำลังแห่งอายุสมุฏฐาน รสยาแก้ตามวัยทั้ง 3 ยา 8 รสตามพระคัมภีร์ธาตุวิวัฒน์ ที่ผู้ออกเสมหะ ปิดตะ และวาตะของวัยทั้ง 3 ที่เกิดคนทั้งหลาย ประเภทไข้ 3 ประการ
5. คัมภีร์ธาตุครอบรอบ กล่าวถึงมหาภูตรูป ว่าด้วยลักษณะจุลจางระธาตุ ว่าด้วยโรคจุลจางระธาตุ ลักษณะ อสุริยญาณธาตุ อสากิยะจุลจางระกันธระธาตุ อสากิยะ พิกัดสมุฏฐาน อชิณธาตุ อชินโรค อชิณไทย ประเภทอชิณ 4 และว่าด้วยรักษาโรคจุลจางระธาตุฯ
6. คัมภีร์ปฐมจินดา

ผูก 1 ปริเขต 1 ว่าด้วยพรหมปโรหิตเป็นลักษณะแห่งพรหมลงมาจุติ ว่าด้วยกำเนิดโลหิต ระบุแห่งสตรียภาพ ว่าด้วยครรภ์ปฏิสนธิเป็นลักษณะแห่งการตั้งครรภ์ ว่าด้วยชาติทุกข์และนิมิตแห่งมารดา

ผูก 1 ปริเขต 2 ว่าด้วยลักษณะครรภ์กำเนิด ครรภ์รักษา ครรภ์วิปลาส ครรภ์ปริมหเขต ครรภ์ประสูติ

ผูก 1 ปริเขต 3 ว่าด้วยลักษณะกุมารทั้งหลาย กุมารออกจากครรภ์ ผังกรแห่งกุมาร กุมารอยู่ในเรือนเพลิง

กฎ 1 ปริเภท 4 ว่าด้วยสังโยชน์ลักษณะสตรีและชู้ และรัตนันมตีและชู้ ซึ่งจะให้
กุมารบริโภค มีคุณและโทษนั้น 6 จำพวก

กฎ 2 ปริเภท 1 ว่าด้วยลักษณะรูปสตรีและรูปกุมาร ว่าด้วยลักษณะปิกมิลและปีศาจกระทำ
โทษ ว่าด้วยลักษณะน้านมมีโทษ 3 ประการ ว่าด้วยลักษณะดวงซางโจร ซางแดง ซางเหลืองมาเกิด
ว่าด้วยลักษณะซางนิลบัตร นิลหละมาเกิด

กฎ 3 ปริเภท 1 ว่าด้วยกุมารเกิดวันอาทิตย์ เป็นลักษณะแห่งซางเพลิงเป็นธาตุเจ้าเรือน ซาง
กรายเป็นซางจร หละชื่ออุทัยกาล ละอองชื่อเปลวไฟฟ้า

กฎ 3 ปริเภท 2 ว่าด้วยลักษณะกุมารเกิดวันจันทร์ เป็นลักษณะแห่งซางน้ำเป็นซางเจ้าเรือน
ซางฝ้ายเป็นซางจร หละชื่อแสงพระจันทร์ ละอองแก้ววิเชียร

กฎ 3 ปริเภท 3 ว่าด้วยลักษณะกุมารเกิดวันอังคาร เป็นลักษณะแห่งซางแดงเป็นซางเจ้า
เรือน ซางกระแหนเป็นซางจร หละชื่ออุทัยกาล ละอองชื่อแก้วมรกต

กฎ 3 ปริเภท 4 ว่าด้วยลักษณะกุมารเกิดวันพุธ เป็นลักษณะแห่งซางสะกอกเป็นซางเจ้าเรือน
ซางกระดิงเป็นซางจร หละชื่อเนียรกันดี ชื่อเนียรเพลิง ละอองชื่อแสง

กฎ 3 ปริเภท 5 ว่าด้วยลักษณะกุมารเกิดวันพฤหัสบดี เป็นลักษณะแห่งซางโคเป็นซางเจ้า
เรือน ซางข้าวเปลือกเป็นซางจร หละชื่อนิลกาฬ ละอองชื่อหมามง

กฎ 3 ปริเภท 6 ว่าด้วยลักษณะกุมารเกิดวันศุกร์ เป็นลักษณะแห่งซางซ้างเป็นซางเจ้าเรือน
หละชื่อแสงพระจันทร์ ละอองชื่อลมอริศ

กฎ 3 ปริเภท 7 ว่าด้วยลักษณะกุมารเกิดวันเสาร์ เป็นลักษณะแห่งซางโจรเป็นซางเจ้าเรือน
ซางนางรีนเป็นซางจร หละชื่อมหานิลกาฬ ละอองชื่อเปลวไฟฟ้าทับทิม ลมชื่อลมกุมภัณฑ์ ลมบาท
ยักษ์ ลมจำปราบ

กฎ 4 ว่าด้วยอภัยสันดา และซางเจ้าเรือน 7 จำพวก ซางโจร ซางเพลิง ต้อซางโจร ใช้ประจํา
ซางเจ้าเรือน เม็ดยอดซางเจ้าเรือนซางจรแทรก

กฎ 5 ว่าด้วยลักษณะदानโจรเป็นกำหนด ซางเจ้าเรือนและซางจร คำสั่งใช้ซางเจ้าเรือน
กิมิชาติประจำกาย สั้นซางเจ้าเรือนและซางจร ซางขโมยแล้วเพื่อพยาธิ

กฎ 6 ว่าด้วยลักษณะदानโจร ว่าด้วยธาตุกำเนิด ธาตุบรรจบ ธาตุพิการ ธาตุแตก ธาตุอดิศาร
7. **คัมภีร์มหาโชครัต** กล่าวถึงสตรีกายประเภทต่างกว่าชาย ว่าด้วยกำเนิดโลหิตระดู ว่าด้วย
สรรพยาต่างๆ ว่าด้วยกองธาตุทั้ง 4 ว่าด้วยโลหิตระดูอันมีมาตามประเภทสตรี ว่าด้วยอาการและ
สรรพยาแก้โลหิตปกดิโทษ ว่าด้วยโลหิตเกิดจากกองธาตุ ว่าด้วยยาแก้สาธารณะ โลหิต

8. **คัมภีร์ฉันทศาสตร์** กล่าวถึงทับ 8 ประการว่าด้วยพระคัมภีร์ตักศิลา ว่าด้วยกำเนิดไข้ที่อยู่
อาหาร และธาตุ ว่าด้วยน้านมตีและชู้ว่าด้วยลักษณะไข้ที่เข้าเพศเป็นไทย 4 อย่างว่าด้วยกำเนิดไข้
(โรค) ต่างๆ ว่าด้วยซิงุรให้ระวังในการระบายยา ว่าด้วยลักษณะธาตุ (รัตนธาตุจากคัมภีร์โรค
นิทาน) ว่าด้วยปวง 8 ประการ ว่าด้วยซาแก้สันนิบาตสองคลอง ว่าด้วยสมุฏฐาน (คัมภีร์สมุฏฐาน
วินิจฉัย) ว่าด้วยอดิศาร (คัมภีร์อดิศาร) ว่าด้วยมรณญาณสูตร และว่าด้วยโรคไข้ต่างๆ แห่งกุมาร
(คัมภีร์ปฐมจินดา)

9. **คัมภีร์ตักศิลา** กล่าวถึงไข้พิษไข้กาฬ 21 จำพวก ไข้รกสาด (ไข้กาฬ) 9 จำพวก ไข้ประดง (ไข้กาฬ
แทรกไข้พิษ) 8 จำพวก ไข้กาฬ 10 จำพวก ไข้กาฬเกิดแทรกในไข้พิษ 10 จำพวก ไข้กระโคง (ไข้กาฬ)
4 จำพวก ไข้หวัด 2 จำพวก ไข้ก่าคำ 2 จำพวก และไข้ 3 ฤดู

10. **คัมภีร์สิขิธสารสงเคราะห์** กล่าวถึงลำบองราหูอันบังเกิดใน 12 เดือน ลักษณะกำเนิดซาง 7 วัน
ลักษณะกาฬโรคและสันนิบาต ลักษณะเบญจกาฬสันนิบาต 5 ประการ ลักษณะสันนิบาตอันบังเกิด
ในกองสมุฏฐาน 4 ลักษณะอภิญญาธาตุ ลักษณะอสุรินทญาณธาตุ

11. **คัมภีร์ชวรา** กล่าวถึงลมบังเกิดโทษ ลมอุทธีงกมาวาตา และลมอโรคมมาตาระคนกัน เหตุที่
ลมทั้ง 2 ระคนกัน ลมเกิดในทิศเบื้องต่ำ ลมมีพิษมาก 6 จำพวก ลมมีพิษอีก 6 จำพวก ลมพิเศษทั่วไป
และซาร์กยาลมที่สำคัญ

12. **คัมภีร์มัญจุสาระวิเชียร** กล่าวถึงลมเป็นก้อนเป็นดาน (ลมกุดะมะ) 10 ประการ และซาแก้ ว่าด้วย
มูตรโรค 20 ประการ และซาแก้

13. **คัมภีร์อุทรโรค** กล่าวถึง มานน้ำ 4 ประการและซาแก้ มานลม 4 ประการและซาแก้ มานหิน 4
ประการและซาแก้ มานโลหิต 4 ประการและซาแก้ มานเกิดแต่คน 2 ประการและซาแก้

14. **คัมภีร์อดิศาร** กล่าวถึงอดิศาร 152 จำพวก ว่าด้วยปัจจุบันกรรมอดิศาร 6 จำพวก โบราณกรรม
อดิศาร 5 จำพวก และกล่าวถึงอชินธาตุโรคอดิศาร ว่าด้วยอชินธาตุและอชินโรค

15. **คัมภีร์กษัย** กล่าวถึงกษัยเกิดแต่กองสมุฏฐาน 8 จำพวก กษัยเกิดขึ้นเป็นอุปาคิโรค 18 จำพวก
และกษัย 7 จำพวก

16. **คัมภีร์มูถลาปักขันทิกา** กล่าวถึงทูลาระสา 12 ประการ ได้แก่ ทูลาระสา 4 มุถลา 4 มุถกิด 4 ว่า
ด้วยประระเมหะ 20 ประการ ได้แก่ สันชากาต 4 องคสูตร 4 ชั่วรั้ว 4 อุปทม 4 และไส้ด้วน 4 และยัง
กล่าวถึงนิ้ว 4 ประการ

17. **คัมภีร์พระอภัยสันดา** กล่าวถึงโรคคาวด้วยค้อที่มีชื่อเรียก ค้อไม่มีชื่อเรียก ค้อกระจก สาเหตุ
อายุและอาการของค้อ ยาแก้โรคคาว และกล่าวถึงกำเนิดไข้และเม็ดทราง ทรางจร กิมิชาติ ลักษณะ
दानโจรเกิดขึ้นด้วยพยาธิ 11 จำพวก เกิดขึ้นด้วยธาตุทั้ง 4 และเกิดขึ้นด้วยอดิศาร

18. **คัมภีร์มุขโรค** กล่าวถึงโรคเกิดในลำคอและปาก 19 ประการและยาแก้
19. **คัมภีร์ไพจิตรมหายศ** กล่าวถึงลักษณะประเภทของฝี ว่าด้วยลักษณะฝียอดเดี่ยวชนิดหงาย และฝียอดเดี่ยวชนิดคว่ำ
20. **คัมภีร์ทิพมาลา** กล่าวถึงลักษณะฝีวันโรค 19 ประการ และยาแก้
21. **คัมภีร์วชิศุฎโรค** กล่าวถึงสาเหตุทำให้เกิดโรคเรื้อน ที่เกิดของโรคเรื้อน 2 แห่ง ลักษณะอาการของกุกฐังโรค ลักษณะโรคเรื้อนอื่นๆ และยาแก้โรคเรื้อน
22. **คัมภีร์มรณญาณสูตร** กล่าวถึงเมื่อจะมรณะให้นิมิตเห็นต่างๆ ธาตุทั้ง 4 ประการอันแปรไปและยาแก้ ว่าด้วยธาตุทั้ง 4 ออกจากตัวและยาแก้ และว่าด้วยธาตุทั้ง 4 แดก
23. **คัมภีร์วรัโยคสาร** กล่าวถึงองค์แพทย์ 30 ประการว่าด้วยสรรพคุณ วิถีกิจจาวิธ และว่าด้วยอันนะปานะวิธ
24. **คัมภีร์สรรพคุณยา** กล่าวถึงคุณแห่งสมอ 7 ประการ สรรพคุณแห่งยาเบญจกูล ลักษณะตรีผลากฎก และตรีสาร และเบญจกูล สรรพคุณแห่งโกฐ สรรพคุณแห่งเทียน สรรพคุณแห่งเกลือ ว่าด้วยคุณแห่งเครื่องยาแก้โรคต่างๆ ว่าด้วยลักษณะคุณอันมีคุณเสมอกัน ว่าด้วยมหากัทธ เครื่องส่วนยา และสมมูฏฐานแห่งโรค พิภคกระसानยา และสรรพคุณกระสายยา

กิจกรรมที่ 1.2.2

อธิบายคัมภีร์สมมูฏฐานวินิจฉัย กล่าวถึงอะไรบ้าง

แนวตอบกิจกรรมที่ 1.2.2

คัมภีร์สมมูฏฐานวินิจฉัย กล่าวถึง กองพิภคสมมูฏฐาน 4 สมมูฏฐานธาตุทั้ง 4 กองอตุสมมูฏฐาน สมมูฏฐานอตุ 3 สมมูฏฐานอตุ 6 กองสมมูฏฐาน กาลสมมูฏฐาน สมมูฏฐานวิธ โดยพิเศษตามสุริยะคติ และพิภคโอสถ